

2. Пилипенко І. О. Методики суспільно-географічних досліджень (на матеріалах Херсонської області) : навч. посіб. / І. О. Пилипенко, Д. С. Мальчикова. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2007. – 112 с.

3. Сегіда К. Ю. Застосування правила «ранг – розмір» для дослідження міського розселення Харківської та Дніпропетровської областей / К. Ю. Сегіда // Регіон–2015: стратегія оптимального розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5–6 листопада 2015 р.). – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 293 с.

4. Шабашова Л. Ю. Зміни в ієрархічній структурі великих міст України / Л. Ю. Шабашова // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 4 : Географія і сучасність : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 20 (32) . – С. 106–111.

УДК 39:911.3(=161.2:1-87)

А. І. Зубик – асистент кафедри географії України Львівського національного університету імені Івана Франка

Міграція як чинник формування діаспор та етногеографічних процесів

Роботу виконано на кафедрі географії України ЛНУ ім. Івана Франка

Розглядаються чинники, які впливають на етногеографічні процеси в українській діаспорі. Виділено три головні групи таких чинників. Охарактеризовано основні етногеографічні процеси, які відбуваються в українській діаспорі.

Ключові слова: міграція, діаспора, етнічна міграція, чинники міграції, міграційні мережі, етногеографічні процеси, етнічна асиміляція, мовна асиміляція.

Zubyk A. I. Migration as a Factor in the Formation of Diasporas and Ethnogeographical Processes. Factors that affect to ethnogeographical processes in the Ukrainian diaspora are described. Three main groups of these factors are outlined. Characterized ethnogeographical basic processes occurring in the Ukrainian diaspora.

Key words: migration, diaspora, ethnic migration, migration networks, ethnogeographical processes, ethnic assimilation, language assimilation.

Міграція українців з економічних та політичних причин є важливим фактором формування українських діаспор та середовищ трудових мігрантів. Після утворення діаспор зростає роль етногеографічних процесів, які в подальшому впливають на збереження етнічної ідентичності, мови та культури.

Мета статті – охарактеризувати чинники, що впливають на етногеографічні процеси, виділити етногеографічні процеси, які відбуваються в українській діаспорі.

Для того, щрб відбулася міграція, необхідні причини, які змусять людей здійснити переміщення у просторі, які називають чинниками міграції. За характером своєї дії чинники міграції поділяються на економічні, соціальні, культурні, політичні та екологічні [4]. До економічних чинників відносять рівень заробітної плати, безробіття, якість життя, стан економіки. До соціальних – умови праці, наявність можливостей для самореалізації, якість системи освіти, доступність охорони здоров'я тощр. Окрім того на міграційні наміри впливають політичні й екологічні чинники. До перших відносять

розвиток демократії, стабільність політичної системи, поширеність корупції тощо; до других – екологічна ситуація, доступ до питної води [13, с. 47–57].

З появою української трудової міграції виникає потреба у застосуванні теорії діаспорних та міграційних мереж. Мережі в контексті географії є просторовим феноменом. Такі мережі об'єднують мігрантів із родичами, друзями або земляками на батьківщині, за їх допомогою отримують інформацію про умови міграції, праці, як знайти житло, отримати правову допомогу тощо [12, с. 197–198].

В умовах глобалізації етнічна міграція характеризується розселенням етнічних груп не в одній, а як мінімум у декількох країнах, а формуванням діаспор, земляцтв, середовищ співвітчизників збільшує етнокультурне розмаїття в приймаючих країнах [11, с. 168–171].

На етногеографічні процеси в українській діаспорі впливають ступінь взаємодії етносів, а економічні, культурні, мовні, релігійні відмінності можуть їх сповільнювати або пришвидшувати. Важливий вплив на етногеографічні процеси має етнічна та імміграційна політика, міжнародні відносини країни походження та призначення. Дослідження етногеографічних процесів, які відбуваються в українській діаспорі дасть змогу максимально точно відобразити їх стан.

На перебіг етногеографічних процесів в українській діаспорі мають вплив три групи чинників: 1) чинники, що ведуть до міграції та появи українських діаспор; 2) чинники, що впливають на розселення української діаспори; 3) чинники, що впливають на етногеографічні процеси в українській діаспорі (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники, що впливають на етногеографічні процеси*

Чинник	Складники чинника
Міграція та поява української діаспори	Економічні
	Політичні
	Географічне положення
	Поінформованість мігрантів про умови міграції
Розселення української діаспори	Природні умови, якщо міграція відбувається у сільську місцевість
	Наявність робочих місць у містах
	Етнічна політика (політичне життя) країн, які приймають мігрантів
	Умови доступу до країни
	Умови переселення
	Отримання громадянства, дозволу на працю
	Заселення у райони, де вже є сформовані середовища мігрантів-співвітчизників
Вплив на етногеографічні процеси в українській діаспорі	Близькість до країни-походження
	Етнічна та міграційна політика країн прийому
	Взаємовідносини країни, де сформоване середовище зарубіжних українців та країною походження

* Складено автором.

Українським діаспорам у країнах світу притаманні процеси етнічної асиміляції. Варто розрізнити природну й насильницьку асиміляцію. Природна асиміляція виникає при безпосередньому контакті етносів, обумовлена соціально-економічним розвитком тієї чи іншої країни. Насильницька асиміляція – це прояв цілеспрямованої державної етнічної політики, метою якого є знищення певного етносу нефізичним способом. Одним із найкращих прикладів насильницької асиміляції є заборона використання мови чи релігії. Насильницьку асиміляцію варто відрізнити від

примусової, яка характерна для мігрантів у розвинутих країнах, де швидка асиміляція мігрантів є умовою їх успішної соціальної та економічної адаптації.

На швидкість асиміляційних процесів впливають такі чинники: чисельність асимільованої групи; соціально-правовий стан мігрантів; характер розселення мігрантів; родинний стан асимільованих; час перебування в асимільованому середовищі; частота вступу в змішані шлюби; рід занять асимільованої групи; наявність/відсутність контактів з історичною батьківщиною; господарські зв'язки з титульним етносом; близькість асимільованих й асимілюючих за мовою, культурою, релігією; рівень етнічної самосвідомості; відношення до асимільованої групи титульного етносу; співвідношення рівнів культури асимільованої меншості й асимілюючої більшості [3, с. 94].

Трансформаційні процеси української діаспори переважно пов'язані з прискореною асиміляцією, яка стимулюється, по-перше, проголошенням незалежності України, що призвело до втрати місії української діаспори. По-друге, це розчарування представників західної діаспори відсутністю успіхів у економіці, політиці. По-третє, асиміляція обумовлюється зміною поколінь. По-четверте, незацікавленість урядовців у Росії, Польщі, Словаччині, Румунії та інших країнах розвитком українських діаспор [1, с. 30].

Іншим етногеографічним процесом, який відбувається в українській діаспорі, є етнічна сепарація. Під дією природних та штучних чинників частина діаспори перестає ідентифікувати себе з основним етносом і наголошує на своїй етнічній відмінності. Виникнення та перебіг цих процесів є результатом етнічної політики країни проживання, яка втілюється у підтримці діяльності товариств, організацій метою діяльності яких є розкол української діаспори. Яскравим прикладом можуть послугувати результати останніх переписів населення в Росії, Польщі, Словаччині, Румунії, Угорщині, меншою мірою – Білорусі. Через агресивне ведення політики серед переліку національностей з'явилися русини, лемки, поліщуки, козаки.

Міграції населення здійснюють значний вплив на етногеографічні процеси, які відбуваються, як у країні вибуття, так і в країні прибуття. Це відображається у зміні етнічного складу населення на цих територіях. На етногеографічні процеси в українській діаспорі впливають три групи факторів: міграція населення, фактор розселення, близькість до країни походження, політичні зв'язки між країною проживання та походження.

Фактично значний вплив на етногеографічні процеси в українській діаспорі здійснюють вибір країни призначення, відкритість кордонів, транспортна доступність, можливості для заробітку чи професійного росту в країні призначення, наявність у країні призначення родичів, друзів чи вже сформованих середовищ співвітчизників тощо.

Для більш глибокого розуміння можливих шляхів розвитку української діаспори методологічно важливим є розмежування змістовних відмінностей понять «асиміляція» та «інтеграція». Під асиміляцією розуміють втрату однією частиною соціуму своїх відмінних рис і їх заміну на запозичені в іншій частині. Загалом, відбуваються етнокультурні зміни в національній самосвідомості певної соціальної групи, що раніше представляла іншу спільність стосовно мови, релігії чи культури. Відмінним за своєю суттю є поняття «інтеграція», тобто поєднання, взаємопроникнення, що є процесом об'єднання будь-яких елементів в одне ціле, взаємозближення й утворення взаємозв'язків.

Джерела та література

1. Білецький В. Українська діаспора сьогодні: перспективи і реалії співпраці з Україною / В. Білецький // Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям (матеріали наук.-практ. конф., м. Донецьк, 17 груд. 2004 р.). – Донецьк, 2004. – С. 29–34.

2. Дністрянський М. С. Етногеографія України / М. С. Дністрянський. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 232 с.
3. Казьмина О. Е. Основы этнодемографии / О. Е. Казьмина, П. И. Пучков. – М. : Наука, 1994. – 256 с.
4. Кизима І. С. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України / І. С. Кизима [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/nrkntu_e/2009_15/stat_09/54.pdf
5. Козлов В. И. Национальности СССР / В. И. Козлов. – М. : Статистика, 1975. – 263 с.
6. Кравченко В. Г. Тенденції трудової міграції в Україні / В. Г. Кравченко // Часопис Київ. ун-ту права. – 2012. – № 2. – С. 125–129.
7. Лозинський Р. М. Етномовний напрямок у суспільній географії / Р. М. Лозинський // Теоретичні та методологічні проблеми суспільної географії. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 432 с.
8. Лозинський Р. М. Географія мов в Україні / Р. М. Лозинський. – Л. : Вид-во «ЛІГА Львів», 2012. – 146 с.
9. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії / М. Д. Пістун. – К. : Вища шк., 1996. – 231 с.
10. П'ятковська О. Р. Передумови та чинники міжнародної трудової міграції в міграційних теоріях та їх моделях / О. Р. П'ятковська // Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Сер. : Світове господарство й міжнародні економічні відносини. – 2010. – № 26. – С. 163–168.
11. Шеффер Г. Диаспори в мировой политике / Г. Шеффер // Диаспори. – М., 2003. – № 1. – С. 162–184.
12. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі / Б. М. Юськів. – Рівне : Вид. О. М. Зень, 2009. – 479 с.
13. Lee E. S. Theory of migration / E. S. Lee // Demography. – 1966. – Vol. 3, № 1. – P. 47–57.

УДК 911.3:314.18(497.11)

В. Й. Лажнік – кандидат географічних наук, доцент, професор кафедри країнознавства і міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Особливості сучасної демографічної ситуації в Сербії

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин СНУ ім. Лесі Українки

Розглянуто особливості протікання сучасних демографічних процесів у Сербії. Проаналізовано динаміку чисельності населення, показники народжуваності, смертності й природного приросту населення за післявоєнний період, розглянуто особливості природного й механічного руху населення на початку ХХІ ст. Виявлено просторові відмінності й диспропорції в процесах природного відтворення населення регіонів Сербії та основні проблеми сучасного демографічного розвитку країни.

Ключові слова: Сербія, відтворення населення, народжуваність населення, смертність населення, природний приріст, зовнішні міграції, міграційний приріст населення.

Lazhnik V. Y. Features of the Current Demographic Situation in Serbia. Features running nowadays demographic processing in Bulgaria are considered. Dynamics of inhabitants, index of fertility, index of mortality and population growth during postwar period are analyzed, features unlabored and mechanical population movement on the beginning XXI century is